

## CAPITOLUL 2

### APĂRAREA EUROPEI: DIVIZIUNI ȘI COOPERARE ÎNTR-UN MEDIU INTERNAȚIONAL DIN CE ÎN CE MAI INSTABIL

*Cristina BOGZEANU*

Progresele înregistrate în campaniile de vaccinare, alături de apariția unor noi tulpini de coronavirus care rezultă, într-o proporție mai mare, în forme de boală mai ușoare, au făcut posibil ca anul 2022 să înceapă într-o notă de optimism în privința evoluției pandemiei de COVID-19, deși aceasta nu s-a încheiat încă. În același timp, agresiunea militară nejustificată a Federației Ruse asupra Ucrainei creează o nouă criză de securitate cu impact major asupra securității europene și ecouri la nivel internațional. Anul 2022 este și cel în care NATO și UE urmează să își lanseze noile viziuni strategice – *Conceptul strategic*, respectiv *Busola strategică*, într-un mediu internațional marcat de trecerea de la impactul pandemiei de COVID-19 la apariția unui război purtat cu arme convenționale, cu participarea unei puteri regionale revizioniste, pe continentul european.

Raporturile tensionate dintre principalele puteri ale scenei internaționale (SUA, China, Federația Rusă), creșterea nivelului de competitivitate și conflictualitate la nivel internațional, menținerea și chiar amplificarea crizelor regionale, formele diverse pe care le îmbracă agresivitatea hibridă, impactul puternic al pandemiei asupra tuturor dimensiunilor securității, perspectiva apropiată a unei crize economice mondiale, declinul democrației liberale au impus necesitatea adaptării actorilor internaționali astfel încât să facă față mediului de securitate și provocărilor. Pentru Uniunea Europeană, acest context implică și nevoia de a identifica o postură, în funcție de capacitățile *hard* și *soft* pe care le deține, precum și de dinamica relațiilor cu principalii actori ai acestei competiții. În aceste condiții, în paralel cu efortul de a defini și dezvolta o

autonomie strategică europeană, se menține rolul fundamental al parteneriatului transatlantic, dar cu multiple provocări din interior.

Aceasta cu atât mai mult cu cât, în estul continentului european, se mențin provocările de securitate, în special în relație cu Federația Rusă, actor cu care tensiunile devin din ce în ce mai acute, în special la finele anului 2021, când Federația Rusă începe să concentreze trupe la granița cu Ucraina, concomitent cu organizarea de exerciții militare împreună cu Belarus. În plus, Federația Rusă continuă să își exprime sprijinul față de regimul lui A. Lukanșenco, în ciuda semnalelor privind încălcarea libertăților civile ale populației belaruse și sancțiunilor impuse de Occident din această cauză. Mai mult, finele anului 2021 a cunoscut un apogeu al tensiunilor cu Federația Rusă pe fondul acumulării de tehnică militară și trupe la granița Ucrainei, vehiculându-se astfel posibilitatea unei noi invazii ruse în acest stat.

În paralel cu riscurile subsumate tensionării relațiilor dintre actorii internaționali, pandemia de COVID-19 a continuat să marcheze viața internă a statelor. Campaniile de vaccinare, mai mult sau mai puțin eficiente, par să fi reușit să țină numărul de infectări sub control într-o măsură mai bună decât în anii trecuți, însă impunerea de restricții asupra libertăților civile a constituit o practică relativ frecventă, la fel ca și protestele de stradă contra limitării libertăților civile și a presiunilor pentru vaccinarea populației, cu impact direct asupra nivelului de coeziune la nivel social, politic și internațional, asupra stabilității economice și a evoluției indicatorilor privind calitatea democrației. Pandemia se adaugă, așadar, factorilor favorabili menținerii tendinței descendente a calității democrației liberale, cu efecte din cele mai serioase asupra coeziunii la nivelul comunității transatlantice, dar și în plan internațional, dacă avem în vedere că aceasta este valorificată în contextul acțiunilor de agresiune hibridă coordonate de Moscova și, mai recent, de Beijing.

Această secțiune este menită să ofere o imagine de ansamblu asupra mediului european de securitate pe parcursul anului 2021, de a surprinde caracteristicile contextului creionat sub tendințele formulate în anii precedenți, înainte ca actorii din acest spațiu să se confrunte cu o nouă criză – invazia Ucrainei de către Federația Rusă.

## **2.1. Cadrul de analiză**

Premisa de la care pornim este că provocările de securitate sunt atât de mari pentru UE și NATO pentru că centrul de greutate al comunității euroatlantice – coeziunea membrilor – a fost vulnerabilizată de-a lungul timpului. Ipoteza studiului de față este că acest proces de vulnerabilizare a continuat și pe parcursul anului 2021 printr-o serie de fenomene și tendințe interioare. Deși crizele petrecute în exteriorul comunității euroatlantice sunt majore, cu impact considerabil, crizele interne, în special această criză a coeziunii la nivelul membrilor comunității euroatlantice, comportă un grad ridicat de urgență în a fi soluționate. În absența unei soluții viabile în această direcție, nici crizele cu surse în exterior nu vor putea fi gestionate optim, nici UE nu va reuși să își contureze cu claritate locul și rolul în contextul unui mediu internațional din ce în ce mai competițional și mai conflictual.

De aceea, studiul de față se așază pe două direcții majore, abordând două dintre rezultatele succesiunii de crize din ultimul deceniu, care se constituie în vulnerabilități pentru comunitatea de securitate euroatlantică. Prima dintre ele este fragmentarea coeziunii la nivel european, fenomen pe care îl vom analiza în raport cu implicațiile declinului democrației liberale și cu tendința de accentuare a diviziunilor sociale și politice la nivel european. Pentru aceasta, vom valorifica rezultatele studiilor de specialitate și barometrele privind evoluția calității democrației, realizate de instituții de specialitate (Freedom House, V-DEM Institute, Economist Intelligence Unit, International Institute for Democracy and Electoral Assistance), în contextul principalelor evenimente și tendințe petrecute la nivel european pe parcursul anului 2021, cu relevanță pentru dinamica fragmentării coeziunii europene.

Cea de-a doua direcție de analiză vizează integrarea europeană în domeniul apărării, fenomen pus în relație cu evoluțiile de la nivelul parteneriatului transatlantic, în special cu diviziunile din cadrul Alianței. În acest caz, firul argumentativ va fi construit în baza analizei de conținut aplicată discursurilor și documentelor oficiale cu implicații pentru

securitatea și apărarea europeană, încadrată în principalele evenimente ale anului 2021.

Scopul demersului de față este de a explica cele două tendințe în contextul evenimentelor din cursul anului 2021, înainte de demararea agresiunii militare ruse asupra Ucrainei, și creionarea unor posibile direcții de evoluție ale acestora în orizontul anului 2022. Similar analizelor anterioare publicate în seria *Evaluare strategică*, concluzia noastră rămâne că, în ciuda existenței unor falii clare în interiorul comunității transatlantice și a unor tentații de întoarcere către sine, evoluțiile internaționale sunt de așa natură să mențină dizolvarea celor două organizații în sfera improbabilului.

## **2.2. Adâncirea crizei democrației liberale și a diviziunilor europene**

Erodarea constantă a coeziunii euroatlantice este deja un fenomen cu o istorie relativ consistentă, o tendință pe termen lung, care se manifestă în planul opțiunilor de politică externă, al valorilor fundamentale, precum și al viziunilor asupra rolului celor două organizații cheie pentru securitatea euroatlantică și direcției de evoluție a acestora. Dacă plecăm de la premisa că NATO și UE sunt bazate pe angajamentul comun al statelor membre față de valorile și principiile democrației liberale, se conturează existența unei relații de cauzalitate între declinul calității democrației și tendința de fragmentare a coeziunii la nivel european și euroatlantic. Declinul acesteia echivalează cu vulnerabilizarea fundamentului celor două organizații. În plus, în contextul conflictului hibrid dintre actorii occidentali, pe de o parte, și Federația Rusă, de cealaltă, slăbirea coeziunii comunității euroatlantice și declinul democrației liberale constituie una dintre vulnerabilitățile cheie, cantonate la nivelul centrului de greutate al comunității euroatlantice, adesea vizat de acțiuni specifice agresiunii hibride. Ponderea pe care democrația liberală o are în contextul provocărilor de securitate actuale a fost evidențiată și în cadrul Conferinței de Securitate de la Munich: „din punct de vedere transatlantic, tendințele descrise anterior ar fi mai puțin

îngrijorătoare, dacă nu ar fi existat criza democrației liberale” (Bunde, și alții 2022, 25).

În ultimul deceniu, studiile privind calitatea democrației au avertizat asupra unui declin constant al acesteia. Analizele asupra evoluției acestui fenomen pe parcursul anului 2021 reflectă menținerea și chiar aprofundarea tendinței de degradare a calității democrației la nivel mondial, în paralel cu dezvoltarea sistemelor autocratice, în așa măsură încât, nivelul democrației a ajuns în anul 2021 la cel înregistrat în 1989 (V-DEM Institute 2022, 6). Europa a rămas regiunea unde calitatea democrației a avut cele mai bune evaluări, însă, și în acest caz, declinul este unul clar (The Economist Intelligence Unit 2022, 38). Șase din cele 27 de state membre ale UE se autocratizează – Ungaria, Polonia, Slovenia, Croația, Cehia și Grecia –, în timp ce în rândul celor care înregistrează progrese se înscriu România, Malta, Slovacia (V-DEM Institute 2022, 24-25). Tendința autocratizării, ca rezultat al declinului democrației liberale, în special în contextul pandemiei de COVID-19, este una dintre concluziile comune ale studiilor asupra acestui fenomen (IDEA 2021, 1) (V-DEM Institute 2022, 5).

Fenomenul autocratizării este relevant și pentru formele pe care fragmentarea le poate îmbrăca la nivelul comunității euroatlantice, dat fiind că există o legătură directă între declinul democrației liberale, autocratizare și polarizarea socială și politică. Fenomenul polarizării este legat de autocratizare prin componenta libertății de exprimare. Conform raportului V-DEM, libertatea de exprimare din cauza guvernelor a înregistrat un declin semnificativ în 35 de state, în timp ce în urmă cu zece ani, numărul acestora era de cinci (V-DEM Institute 2022, 16). Autocratizarea și polarizarea societăților prin limitarea dreptului de exprimare este legată și de fenomenul dezinformării (V-DEM Institute 2022, 30), al transmiterii de date eronate, dar și de erodarea respectului față de opoziția legitimă și pluralismul politic (V-DEM Institute 2022, 16). Se ajunge astfel la o „polarizare toxică”, la divizare între „noi” vs „ei”, caracterizată prin intoleranță față de alteritate. Manifestată în plan politic, intoleranța față de alteritate poate determina efortul de înlăturare a opoziției politice, „grupurile polarizate fiind mai predispuse către a

demoniza adversarii politici și de a nu avea încredere în informațiile venite din diverse surse” (V-DEM Institute 2022, 9).

Relația criza democrației – autocratizare – polarizarea societății și a politicii este ilustrată și de un studiu realizat de *Pew Research Council*<sup>7</sup>. O mare parte a populației din statele vizate nu consideră că sistemul democratic își îndeplinește menirea (Wike și Fetterolf 2021). Conform studiului, 56% din persoanele intervievate consideră că sistemul politic al țării lor are nevoie de reforme consistente, iar în cazul Italiei, Spaniei, SUA, Greciei, Franței și Belgiei, procentul celor care au fost de acord cu această afirmație este de aproximativ 75% (Wike și Fetterolf 2021). Starea economiei naționale este motivul care determină lipsa de satisfacție față de modul în care funcționează democrația, iar aceasta din urmă determină un angajament superficial față de principiile și instituțiile democratice (Wike, Silver și Castillo 2019). În aceeași ordine de idei, *Indexul Democrației* (Economist Intelligence Unit) notează că statele est-europene sunt caracterizate de *lipsa culturii politice*, majoritatea cetățenilor având încredere scăzută în democrație ca formă de guvernare și consideră că aceasta duce la performanțe economice scăzute (The Economist Intelligence Unit 2022, 45). În cazul actorilor vest-europeni, problema rezidă în scăderea calității democrației, 13 din cele 21 de state analizate în acest capitol înregistrând diminuări ale punctajelor. Și de această dată, cultura politică înregistrează o scădere notabilă a mediei punctajelor (de la 8.21 la 8.04) (The Economist Intelligence Unit 2022, 61).

Concluziile studiului converg cu cele ale Conferinței de Securitate la Munich, care avertizează asupra apariției unui fenomen al „neputinței”, prin aceasta înțelegându-se, la nivelul individului, sentimentul că nimic din ceea ce face cineva nu poate duce la un rezultat pozitiv, iar, la nivelul societății, dezvoltarea unei viziuni conform căreia nu sunt capabile să capete controlul asupra provocărilor, viziune ce se poate dovedi extrem de periculoasă pentru că poate deveni o profecție care se autoîmplinește (Bunde, și alții 2022, 9). În acest context, conform raportului citat,

---

<sup>7</sup> Studiul a vizat 17 state: Spania, Coreea de Sud, Italia, SUA, Belgia, Grecia, Taiwan, Japonia, Franța, Germania, Țările de Jos, Marea Britanie, Singapore, Australia, Suedia, Canada, Noua Zeelandă.

democrațiile liberale par covârșite și lipsite de ajutor, în timp ce autocrațiile proiectează o imagine a încrederii și a hotărârii.

Mai departe, acest atașament superficial față de valorile democratice poate fi unul dintre motivele pentru care viitorii autocrați au reușit să deformeze regulile și normele specifice democrației liberale fără a suporta consecințe majore. Pandemia de COVID-19 și măsurile restrictive implementate de guverne au dus la crearea de noi falii, cu efecte pe termen lung în planul polarizării societăților și statelor membre ale UE. Un studiu recent al *European Council on Foreign Relations* (ECFR)<sup>8</sup> avertizează asupra diviziunilor politice create atât în sânul societăților europene, cât și între statele membre în contextul pandemiei, al modului în care au fost afectați de aceasta și de măsurile restrictive adoptate de guverne. Analiza demonstrează existența unei legături clare între impactul economic al pandemiei – încrederea în instituții și guverne – crearea de diviziuni în sânul societăților europene și între statele europene.

Rezultatele interviului care se află la baza studiului indică faptul că populația tânără pare mai înclinată să învinovățească guvernele pentru impactul pandemiei, în special cel economic, pe care încă îl resimt (Krastev and Leonard 2021, 7-12). Rezultatul este similar și în ceea ce privește sentimentul de libertate pe care îl au cei care au fost puternic afectați economic – aceștia au tendința să răspundă că se simt mai puțin liberi decât în perioada pre-pandemie (Krastev și Leonard 2021, 14). Diviziuni apar și în privința actorilor considerați vinovați pentru limitarea libertăților – 43% dintre aceștia consideră că amenințările la adresa libertății vin din partea guvernelor și instituțiilor (Comisia Europeană, companii farmaceutice, alte state etc.), în timp ce 48% consideră că ceilalți indivizi sunt de vină (cei care nu respectă regulile).

Această diviziune se suprapune peste o alta, a generațiilor – persoanele peste 60 de ani sunt mai înclinate să considere vinovați ceilalți indivizi, în timp ce populația tânără este mai înclinată să învinovățească guvernele și instituțiile (Krastev și Leonard 2021, 15-18). Practic, studiul demonstrează că generațiile tinere, mai puternic afectate economic de

---

<sup>8</sup> Studiul are la baza un interviu, aplicat în 12 state europene: Danemarca, Suedia, Țările de Jos, Portugalia, Ungaria, Spania, Italia, Austria, Germania, Franța, Bulgaria, Polonia.

pandemie, sunt și cele care au un grad redus de satisfacție față de evoluția economică, se simt mai puțin liberi decât în perioada pre-pandemie și manifestă un grad de încredere redus în autoritățile publice, pe care le consideră sursa amenințării la adresa libertății.

Toate acestea definesc falii politice în cadrul statelor europene, care s-ar putea adânci în contextul continuării crizei sanitare sau chiar a apariției unei alte crize cu efecte similare. Lipsa de încredere în performanțele sistemelor democratice pot semnaliza vulnerabilități în fața acțiunilor de subminare a democrațiilor și emergența unor regimuri de guvernare autocrate. În plus, faptul că statele din nordul și vestul continentului au fost mai puțin afectate de efectele economice ale pandemiei decât cele din est și sud creează fundamentul dezvoltării de diviziuni și la nivelul relațiilor dintre state. Încetinirea ratei de creștere economică globală anticipată, creșterea inflației, creșterea prețurilor pentru gaz natural (World Bank 2022, 3-8) sunt factori care pot favoriza menținerea acestor falii. Mai mult, în cazul Europei, agresiunea militară a Rusiei asupra Ucrainei are potențialul să accentueze aceste condiții, statele în curs de dezvoltare din Europa fiind mai vulnerabile în acest sens. În concluzie, *contextul economic și politic regional și internațional este de natură să favorizeze menținerea tendinței de declin a democrației liberale.*

La nivelul UE, abordarea derapajelor de la standardele democrației liberale, cu efecte directe asupra funcționalității Uniunii, are deja o istorie consistentă. Criza democrației liberale în interiorul UE are implicații profunde dacă avem în vedere rolul fundamental al valorilor democratice pentru coeziunea statelor membre, dar și afirmarea Uniunii Europene de-a lungul timpului ca actor de securitate relevant, în special prin prisma puterii sale normative, a capacității de a genera stabilitate dincolo de granițele proprii prin promovarea și susținerea dezvoltării unor sisteme democratice.

Anul 2021 a fost caracterizat, din acest punct de vedere, de continuarea tensiunilor dintre Bruxelles și anumite capitale ale statelor membre pe tema respectării valorilor și principiilor democratice, pe care acestea și-au asumat să le respecte odată cu semnarea tratatelor de aderare la UE. Deloc întâmplător, aceste diferende vizează cele mai multe dintre statele înscrise clar pe drumul autocratizării – Ungaria, Polonia, Slovenia,

Cehia (V-DEM Institute 2022, 24-25). Dintre acestea, Budapesta și Varșovia au fost în centrul unor tensiuni ridicate în relație cu UE, ambele fiind subiectul procedurilor de infringement impuse de UE pentru încălcarea valorilor și normelor europene, încă din 2017 – Ungaria pentru legislația în domeniul organizațiilor nonguvernamentale, drepturile refugiaților și migranților, drepturile minorităților sexuale, iar Polonia pentru legislația cu privire la independența juriștilor, drepturile femeilor, drepturile minorităților sexuale.

Pe parcursul anului 2021, tensiunile dintre Bruxelles, pe de o parte, și Budapesta și Varșovia, de cealaltă, au continuat pe tema condiționării fondurilor europene de statul de drept. Mecanismul condiționării accesului la fondurile europene a fost adoptat în cursul lunii decembrie 2020. Măsura vine în continuarea evenimentelor din 2020, când această condiționare a determinat Ungaria și Polonia să ia în considerare fundamentarea unui centru de cercetare privind statul de drept. În cursul anului 2021, în fața Curții de Justiție a UE, cele două au susținut că UE nu are competențe în a defini statul de drept, acest tip de măsuri presupunând, în opinia lor, o serie de competențe fără acoperire în tratate, încălcând, prin urmare, legislația UE.

În același context, Polesit este adus din nou în discuție după ce Curtea constituțională a Poloniei stabilește printr-o hotărâre că măsurile luate de Curtea Europeană de Justiție care contravin reformelor controversate din Polonia sunt contrare constituției țării, decizie urmată de o serie de proteste de stradă împotriva unui Polesit în octombrie 2021. Succesul unui referendum pentru ieșirea Poloniei din cadrul instituțional al UE rămâne puțin probabil, dacă avem în vedere nu doar reacția la nivel social (proteste de stradă), ci și rezultatele sondajelor de opinie publică privind sprijinul cetățenilor polonezi față de Uniune. Rezultatele Eurobarometrelor recente indică o imagine mai degrabă pozitivă a UE în Polonia, 58% dintre răspunsurile participanții la studiu reflectând acest lucru, în timp ce doar 8% au exprimat o opinie negativă (European Parliament 2021, 61). Deși eurobarometrul indică o ușoară degradare a imaginii UE în Polonia (o scădere de 3 puncte procentuale în cazul răspunsurilor pozitive, respectiv o creștere de 3 puncte în cazul celor

negative) (European Parliament 2021, 62), ponderea este mai mare în direcția celor care au o părere relativ pozitivă despre UE, ceea ce face ca un eventual Poxit să fie puțin probabil în viitorul apropiat. Tensiunile au escaladat când Curtea Constituțională a Poloniei a decis că dreptul național primează în fața celui european, hotărâre față de care Victor Orban și-a exprimat sprijinul (European Parliament News 2021). În consecință, UE a amânat aprobarea PNRR pentru cele două state.

În ciuda disensiunilor în privința respectării statului de drept, criza refugiaților de la granița polono-belarusă a fost unul dintre contextele în care Bruxelles și Varșovia au avut o poziție comună, Polonia beneficiind de sprijin din partea Uniunii în gestionarea crizei<sup>9</sup>. În același timp, situația este valorificată de către liderul ungar, demonstrând menținerea liniilor de dispută în interiorul UE. În același context, în plină criză a refugiaților, Victor Orban cere Comisiei Europene să îi ramburseze cheltuielile pentru protecția frontierelor în contextul valurilor migratorii și pe fondul crizei refugiaților de la granița dintre Belarus și Polonia (Agerpres 2021a), dar promite că nu va părăsi UE, motivând că scopul Budapestei este să reformeze blocul comunitar (Hotnews 2021a). Imediat după, Curtea de Justiție a UE decide că legea „Stop Soros”, prin care este incriminată asistența acordată solicitanților de azil, încalcă legislația UE (Agerpres 2021b). În acest context, liderul de la Budapesta chiar evocă, în relație cu instituțiile europene, posibilitatea de a deschide coridoare prin care refugiații și migranții ar putea ajunge în vestul continentului (DIGI24 2021a), încercând să valorifice criza refugiaților de la granița polono-belarusă ca instrument de șantaj asupra UE.

Contextul crizei refugiaților de la granița polono-belarusă ilustrează că, *deși statele din Grupul de la Vișegrad au o poziție comună și se sprijină reciproc în privința definerii valorilor fundamentale (în special în relație cu UE), în ceea ce privește celelalte aspecte de politică externă, în special relațiile cu Federația Rusă, pozițiile lor pot fi fundamentale opuse.* Un alt exemplu în această direcție este dat de atitudinea țărilor din V4 în contextul așa-numitei diplomații a vaccinului. Ungaria, Slovacia și Cehia

---

<sup>9</sup> Pentru detalii, a se vedea: Capitolul 6, Alexandra Sarcinschi, „Migrația internațională în 2021: de la instrumentalizare și securitzare la criză umanitară de durată”, pp. 75-110.

au comandat doze din vaccinul contra COVID-19 produs în Federația Rusă (Sputnik V), deși nu avea aprobarea Agenției Europene a Medicamentelor. Totuși, Praga și Bratislava au renunțat la serul fabricat în Rusia în urma unui scandal diplomatic cu Rusia (Agerpres 2021c). Și de această dată, Budapesta s-a poziționat diferit față de celelalte două state din Grupul de la Vișegrad, când Ungaria a blocat o declarație comună a V4, prin care celelalte trei state componente condamnau o operație secretă a Rusiei în 2014 și, recent, făcută publică.

*Pe măsură ce continuă disensiunile dintre UE și guvernele anumitor state membre cu privire la statul de drept, în paralel, continuă și tendința de coalizare a formațiunilor politice antieuropene.* Deși nu a generat rezultate concrete, cu impact asupra vieții politice europene, semnificativă din acest punct de vedere este publicarea unui manifest în care Viktor Orbán face o descriere a viziunii sale asupra viitorului Europei în 7 puncte. Printre ele se află consolidarea rolului parlamentelor naționale în defavoarea celui european care „s-a dovedit o cale fără ieșire”, reprezentând „exclusiv propriile sale interese ideologice și instituționale” (Agerpres 2021d). Relevant în acest context este faptul că Fidesz, partidul liderului maghiar, a fost suspendat din grupul europarlamentar încă din 2019 pe fondul promovării unei retorici anti-UE (European People's Party 2019), iar în, martie 2021, formațiunea ungară a decis să se retragă din EPP (EU Observer 2021). Ulterior, la 4 decembrie, a avut loc o reuniune a reprezentanților partidelor naționaliste din Europa (Marine Le Pen, Viktor Orbán) la Varșovia, abordând posibilitatea unor voturi comune și stabilind chiar o alianță formală. De asemenea, liderii partidelor naționaliste din Europa și-au exprimat opoziția față de o „elită autoproclamată” și au susținut că doar „instituțiile suverane ale statelor au o deplină legitimitate democratică”. Scopul lor este de a alcătui o formațiune comună în cadrul Parlamentului European și consideră că se confruntă cu o coaliție germană care face o prioritate din obiectivul federalist (DIGI24 2021b).

Divergențele dintre Bruxelles și capitalele statelor europene nu rezidă doar în relațiile din interiorul Uniunii Europene, ci și cu cele stabilite cu actori terți, relevantă fiind raportarea la relațiile cu Moscova.

Actorii occidentali se află într-un conflict hibrid cu Federația Rusă încă din 2014, odată cu anexarea ilegală a Peninsulei Crimeea de către Kremlin și susținerea unui război civil separatist în estul Ucrainei. Deși nu s-a opus sancțiunilor politice și economice impuse Moscovei, tiparul relațiilor dintre Ungaria și Rusia a fost unul diferit de cel specific relațiilor dintre Moscova și celelalte capitale europene, fiind fundamentat pe un parteneriat strategic încheiat între cele două state. La o primă vedere, parteneriatul strategic ruso-ungar ar putea fi judecat și din prisma tendinței de apropiere dintre liderii autocrați, Kremlinul fiind unul dintre actorii statali al căror sistem de guvernare se încadrează în categoria autocrațiilor (V-DEM Institute 2022, 12). Însă și Polonia este vizată de acest fenomen al autocratizării, dar atitudinea față de Federația Rusă este distinctă de cea adoptată de Budapesta în această direcție. Prin urmare, procesul de autocratizare este doar unul dintre factorii care favorizează apropierea dintre Ungaria și Rusia.

Raportarea la Rusia nu este singurul subiect de divergență între cei doi actori. Semnificativă este și blocarea acordului UE cu Africa de către Budapesta, aceasta din urmă motivând că acesta ar putea duce mai mulți migranți în Europa (DIGI24 2021c) sau poziția Ungariei în contextul diplomației vaccinului. După ce a primit noile vaccinuri contra coronavirusului din China în februarie (excepție de la normele europene), Ungaria a acordat o licență națională pentru Sputnik V, pe care le utiliza deja, deși acestea două nu făceau parte din serurile aprobate de Agenția Europeană a Medicamentelor.

Faliile apărute la nivelul relațiilor dintre statele europene care prezintă cele mai notabile riscuri de autocratizare și se sprijină reciproc în opoziția față Bruxelles în privința valorilor și standardelor democratice reflectă că declinul democrației liberale și tendința de autocratizare nu sunt singurele instanțe ale fragmentării coeziunii comunității europene. În aceeași linie de idei se poate încadra și problema proiectului North Stream 2, gazoductul care leagă Germania de Rusia și care este menit să dubleze cantitatea de gaz natural exportat, ocolind astfel Ucraina. Proiectul, susținut de Germania, a fost puternic criticat de Varșovia, Washington și Kiev. În viziunea acestora din urmă, faptul că North Stream 2 permite

dublarea cantității de gaz natural livrat Germaniei ar permite ocolirea Ucrainei în tranzitul de hidrocarburi rusești, privând-o de avantajele economice subsecvente. North Stream 2 a fost criticat pentru potențialul său de a fi valorificat ca instrument de presiune asupra Europei și Ucrainei și a constituit și subiectul unor disensiuni între Berlin și Washington încă din perioada președinției lui D. Trump (Politico 2020). Semnificativ în acest context este și faptul că, în condițiile în care o criză determinată de scumpirea gazelor naturale se prefigura pe continentul european, Ungaria semna un acord pe termen lung (15 ani) cu Gazprom prin care statul maghiar urma să primească gaz natural prin TurkStream și North Stream 2 (Kardas și Sadecki 2021), cu ocolirea Ucrainei, aceasta adăugându-se argumentelor în favoarea ideii că operaționalizarea North Stream 2 ar fi avut drept consecință și slăbirea economică a Ucrainei.

În acest context, un alt factor cu relevanță în planul coeziunii europene constă în *schimbarea/menținerea leadershipului european*. În septembrie 2021, mandatul de cancelar federal Germaniei deținut de A. Merkel s-a încheiat. Perioada în care aceasta a deținut funcția (2005-2021) a fost una în care Germania s-a remarcat ca forță de echilibru în cadrul UE, dar și în relație cu SUA. Practic, spre deosebire de liderul de la Paris, Merkel a urmărit menținerea statu-quo-ului, ceea ce presupunea promovarea unor reforme de mică amploare, mult mai probabil să obțină consensul la nivel european (Buras și Puglierin 2021, 3). Programul succesorului Angelei Merkel, Olaf Sholz, vădește intenția de a menține direcțiile deja stabilite în planul politicii externe, relațiile NATO-UE părând a continua linia echilibrată stabilită în timpul mandatului Merkel (Deutsche Welle 2021).

Studiul publicat de *ECFR* la finalul mandatului A. Merkel<sup>10</sup> ilustrează nivelul de încredere cu care fostul cancelar german a fost investit la nivel european. Spre exemplu, în medie 41% din cei intervievați ar alege-o pe Merkel în situația ipotetică în care ar trebui să aleagă un președinte european, în timp ce doar 14% ar opta pentru E. Macron și aceasta în condițiile în care cea mai mare parte a respondenților (49%)

---

<sup>10</sup> Studiul a fost derulat în perioada mai-iunie 2021, în 12 state europene: Țările de Jos, Spania, Portugalia, Danemarca, Ungaria, Germania, Suedia, Italia, Polonia, Austria, Franța, Germania.

susține că naționalitatea președintelui Comisiei Europene nu are importanță, în timp ce doar pentru o medie 8% aceasta ar conta în sens pozitiv (Buras și Puglierin 2021, 4-5). De asemenea, Germania se bucură de un nivel înalt de încredere și în contextul apărării intereselor economice (36%), democrației și statului de drept (35%), dar mai puțin în planul gestionării relațiilor cu SUA (25%), Rusia (20%) și China (17%) (Buras și Puglierin 2021, 6). Mai departe, rezultatele studiului demonstrează însă și nivelul redus de încredere față de Germania ca lider al politicii externe europene și prin aceea că majoritatea respondenților (39%), indiferent de naționalitatea lor, consideră că leadershipul A. Merkel nu a determinat schimbări majore în planul conflictelor. Pe de altă parte, nivelul de încredere acordat Germaniei în privința apărării democrației și statului de drept este notabil inclusiv în cazul statelor sancționate conform articolului 7/TEU – Ungaria (49%) și Polonia (23%).

Rezultatele studiului *ECFR* privind opinia publică europeană față de leadershipul german este semnificativă în actualul context, ilustrând gradul ridicat de încredere acordat pentru gestionarea aspectelor interne comparativ cu gradul relativ scăzut pentru gestionarea aspectelor externe. Aprobarea Planului de redresare și reconstrucție post-pandemie și NextGen EU, alături de efortul de menținere a statu-quo-ului pot fi considerate motivele pentru încrederea câștigată în planul afacerilor europene interne. În plan extern, reticența specifică de a se implica în conflicte, relaționarea în baza intereselor naționale cu actorii externi (Rusia, North Stream 2) se pot număra printre motivele capitalului de încredere redus în acest plan. Studiul conchide că, deși politica dusă de A. Merkel a fost una de succes pe plan european, coordonatele acesteia trebuie să schimbe, pentru că și tendințele europene s-au schimbat (Buras și Puglierin 2021, 16-17). În acest sens, este vorba, în special, de declinul democrației liberale și dezvoltarea tendințelor de autocratizare, care, alături de formele de agresiune hibridă, se pot constitui în amenințări la adresa coeziunii și securității europene.

Problematika devine cu atât mai complexă cu cât, la nivelul statului cunoscut drept cel de-al doilea motor economic al Uniunii, Franța, sunt planificate alegeri prezidențiale (aprilie 2022) și parlamentare (iunie

2022), două circumstanțe cu relevanță majoră pentru parcursul viitor nu doar al Franței, ci și al UE. În 2017, E. Macron a intrat în turul al doilea al alegerilor alături de reprezentanta partidului de extremă dreapta, Marine le Pen (French Presidential Elections 2017. Results). Înainte de alegerile din 2022, popularitatea președintelui francez se afla pe o direcție descendentă, sondajele de opinie indicând că, la 31 decembrie 2021, E. Macron beneficia de aprobarea a 42% din populație, în timp ce 56% erau nemulțumiți (Politico 2022a). La aceeași dată, 57% din populație își exprima sprijinul față de Macron și 44% față de Marine le Pen (Politico 2022b).

În aceste condiții, în ciuda schimbării liderului de la Berlin și a organizării de alegeri prezidențiale în Franța în prima parte a anului, politica externă a celor două state-motor ale UE pare să rămână constantă. În cazul lui O. Scholz, este vorba de adoptarea unei viziuni similare cu cea a A. Merkel, caracterizată prin orientare proeuropeană, menținerea echilibrului în relație cu SUA și cu celelalte state membre ale UE. În cazul lui E. Macron, este vorba de continuarea mandatului, perspectivă cu evidente implicații pozitive prin comparație cu alternativa ipotetică în care Marine le Pen ar câștiga alegerile din 2022. În același timp, deși din acest punct de vedere datele permit să anticipăm efortul celor două state de a menține aceleași linii în materie de politică externă, evoluțiile în planul calității democrației, tensiunile din ce în ce mai puternice dintre capitalele europene care se îndreaptă spre autocratizare și Bruxelles, menținerea disensiunilor în cadrul parteneriatului transatlantic, alături de menținerea retoricii și posturii agresive a Federației Ruse în estul Europei, precum și a tensiunilor cu Beijing creează un context care ar putea genera presiuni către schimbarea direcțiilor de acțiune descrise anterior.

### **2.3. Apărarea europeană între parteneriatul transatlantic și autonomia strategică**

În ceea ce privește relația transatlantică, începutul anului 2021 a fost marcat de creșterea optimismului actorilor europeni pe fondul câștigării alegerilor prezidențiale din SUA de către Joe Biden, după ce abordarea aproape mercantilistă a SUA în raport cu aliații europeni sub mandatul lui D. Trump se constituise într-un test al solidității parteneriatului

transatlantic. Toate acestea în condițiile în care nivelul de instabilitate în vecinătatea estică și sudică a Europei era deja în creștere. Discursul public al noului președinte american ilustra o abordare distinctă a parteneriatului transatlantic prin comparație cu cea a predecesorului său, făcând referire la o întoarcere a SUA către multilateralism, la o revenire în leadershipul internațional „alături de națiunile care împărtășesc valorile” (The White House 2021a). Cu toate acestea, coeziunea euroatlantică a fost supusă unor noi provocări. Două dintre acestea pot fi considerate crize cu relevanță pentru cooperarea în materie de securitate și apărare între actorii de pe cele două țărmuri ale Atlanticului.

Printre cele mai notabile evenimente ale anului 2021, se numără decizia Washingtonului de a retrage trupele din Afganistan, fără o notificare prealabilă a aliaților. Rezultatul a fost o retragere haotică, cu preluarea puterii de la Kabul de către talibani și, probabil, cu pierderi masive atât în ceea ce privește prestigiul guvernului de Washington, cât și nivelul de încredere la nivel transatlantic. Pentru aliații europeni, cursul evenimentelor s-a constituit într-o nouă ocazie în care soliditatea parteneriatului euroatlantic a fost pusă sub semnul întrebării (Hoff 2021), fiind, de asemenea, valorificat în discursul public pentru a susține necesitatea dezvoltării autonomiei strategice (European Council 2021a), considerat o dovadă a necesității ca UE să își dezvolte capacitățile necesare pentru a derula misiuni în situația în care acțiunea sub egida NATO nu poate fi întreprinsă sau nu este oportună.

În același timp, finalul ISAF a evidențiat limitele UE în ceea ce privește capacitățile de transport aerian și a deschis și o dezbatere asupra motivului pentru care UE se implică în misiuni de management al crizelor (Fiott și Lindstrom 2021, 11) (European Council 2021a), acesta fiind contextul în care este reluată și ideea de a crea o forță de reacție rapidă a UE. De asemenea, creșterea exponențială a instabilității din Afganistan în urma acestui eveniment este nu doar o sursă de instabilitate regională pe termen lung, dar, pe termen scurt, a venit cu urgența furnizării de asistență umanitară pentru anumite categorii vulnerabile de cetățeni afgani în urma preluării puterii de către talibani (foști colaboratori ai forțelor occidentale și familiile acestora, femei).

La scurt timp, a urmat o criză a relațiilor dintre Franța și Washington pe fondul anunțului neașteptat al Australiei, Marii Britanii și SUA privind semnarea unui pact pentru apărare (AUKUS) și denunțarea unui contract anterior dintre Franța și Australia. AUKUS este un parteneriat de securitate trilateral, încheiat între SUA, Marea Britanie și Australia, prin care acestea își propun să asigure pacea în regiunea indo-pacifică (The White House 2021b). Acordul prevede și că primele două vor sprijini Canberra în achiziționarea de submarine nucleare. Aceasta a determinat Australia să anuleze un contract încheiat cu Franța în 2016 pentru achiziționarea de submarine cu propulsie convențională. AUKUS a fost catalogat de ministrul francez al apărării un „comportament inacceptabil între aliați și parteneri, ale cărui consecințe afectează viziunea asupra alianțelor și parteneriatelor” (Le Ministere de de l'Europe et d'Affaires Etrangeres 2021a). De asemenea, similar crizei generate de retragerea din Afganistan, situația a fost valorificată pentru a justifica necesitatea dezvoltării autonomiei strategice, denunțarea contractului dintre Canberra și Paris fiind considerată un eveniment care „crește nevoia de a ridica tare și răspicat problema autonomiei strategice. Nu există altă cale credibilă pentru noi pentru a ne apăra interesele și valorile în lume, inclusiv în regiunea indo-pacifică” (Le Ministere de l'Europe et d'Affaires Etrangeres 2021b).

Cele două evenimente se adaugă șirului de situații care au generat, în mod similar, îndoieli privind viabilitatea parteneriatului transatlantic, încă din perioada mandatului prezidențial al lui D. Trump, când a fost chiar ridicată problema respectării principiilor fundamentale ale Alianței doar sub condiția îndeplinirii angajamentelor financiare. Preluarea mandatului de către Joe Biden a venit cu schimbarea discursului față de NATO și față de aliații europeni, însă deciziile luate în privința ISAF sau AUKUS au generat situații de criză în interiorul comunității transatlantice, reflectând, practic, neajunsuri la nivelul Alianței în planul consultărilor politice și al operațiilor expediționare. Cele două situații de criză au redus încrederea că soliditatea parteneriatului transatlantic ar putea fi restabilită (Williams și Lunn 2021). Raportarea oficialilor europeni la modul în care a fost efectuată retragerea din Afganistan, precum și reacția față de semnarea AUKUS, în paralel cu reiterarea

angajamentului față de dezvoltarea autonomiei strategice este ilustrativă în acest sens. Cele două evenimente sunt cu atât mai semnificative pentru modul în care solidaritatea euroatlantică va evolua într-un orizont de timp mediu, cu cât ambele organizații se află în plin proces de revizuire strategică, UE fiind clar orientată către dezvoltarea autonomiei strategice, iar SUA către regiunea Asia-Pacific (The International Institute for Strategic Studies 2022, 66).

În același timp, în ciuda faptului că modul în care retragerea trupelor din Afganistan a generat nu doar o criză la nivel transatlantic, ci și un stimul al orientării către autonomia strategică europeană, cooperarea NATO-UE în domeniul apărării rămâne constantă în discursul oficial. Președintele Comisiei Europene a subliniat acest lucru în cadrul Discursului asupra Stării Uniunii Europene 2021, pornind de la ideea că în ceea ce privește securitatea și apărarea, reducerea cooperării nu este o soluție pentru niciuna dintre problemele specifice. În același timp, dacă relațiile de cooperare cu NATO sunt o parte esențială în acest domeniu, la fel de important este faptul că „Europa poate (...) să fie capabilă și dispusă să facă mai mult pe cont propriu” (von der Leyen 2021, 13). Mai departe, Ursula von der Leyen atrage atenția că încercările anterioare de a dezvolta capacitatea militară a Uniunii au eșuat din cauza lipsei *voinței politice* la nivelul statelor membre (von der Leyen 2021, 14), fiind astfel reluată tema diviziunilor la nivelul modului în care statele europene se raportează la rolul UE în apărarea europeană.

Pornind de la implicațiile conceptuale ale apărării comune, așa cum este descrisă ca aspirație în Tratatul de la Lisabona, am putea considera că efortul și angajamentul Uniunii de a face progrese pe această direcție, aprofundând integrarea în acest domeniu și căutând soluții pentru dezvoltarea capabilităților necesare, ar putea fi considerate un fenomen opus celui de fragmentare, descris anterior (Uniunea Europeană 2010, 24). Totuși, problema diviziunii și riscul adâncirii acesteia sunt parte și din caracteristicile acestui proiect.

Pentru a releva și înțelege dinamica diviziunilor politice în privința apărării europene, găsim utilă o scurtă trecere în revistă a contextului în care aceasta a intrat pe lista priorităților Bruxelles-ului. Prioritizarea

apărării europene poate fi considerată un rezultat al deteriorării mediului internațional și regional de securitate, simultan cu erodarea încrederii în parteneriatul transatlantic și favorizat de ieșirea din UE a Marii Britanii, cel mai puternic opozant al ideii apărării europene. Autonomia strategică a fost conceptul care a ghidat eforturile europenilor în această direcție în ultimii ani. Însă, după cum am menționat anterior, și în acest caz putem vorbi despre o fragmentare la nivelul viziunilor statelor membre, în special în privința nivelului de independență în domeniul apărării pe care europenii ar trebui să îl dezvolte în raport cu SUA. Astfel, există pe de o parte, o viziune conform căreia autonomia strategică presupune independență în acțiunea în domeniul securității și apărării în raport cu SUA (promovată de Franța) și o altă viziune, în care autonomia strategică a UE presupune dezvoltarea capacității sale de acțiune, dar în strânsă cooperare cu NATO, care își păstrează rolul primordial în securitatea europeană (viziune promovată de Germania) (CSSAS 2020, 85-87) (CSSAS 2021, 43-44).

Definiția generală dată de EUGS conceptului poate fi considerată fie un efect al caracterului incomplet al consensului statelor membre ale UE în această direcție, fie o cauză a acestuia. Aceasta s-a limitat la a sublinia necesitatea dezvoltării autonomiei strategice – „pentru a promova interesele cetățenilor noștri, precum și principiile și valorile” (European Union 2016, 6), „pentru abilitatea Europei de a promova pacea și securitatea înăuntrul și dincolo de granițele sale” (European Union 2016, 9) – sau la a menționa condiția esențială pentru aceasta – „o industrie de apărare sustenabilă, inovativă și competitivă” (European Union 2016, 45). În linii mari, autonomia strategică se referă la capacitatea de a acționa autonom în domeniul securității și apărării. Această capacitate presupune și capacitatea de a decide și de a pune deciziile în operă, precum și de a alege dacă și în ce mod UE va coopera cu alți actori în planul securității și apărării.

Preocupările pentru dezvoltarea apărării la nivel european au fost numeroase și constante în ultimii ani, cu precădere de la momentul ieșirii Marii Britanii din UE. Domeniul a înregistrat progrese în plan conceptual, instituțional, operațional, financiar. EUGS a fost considerat primul document elaborat la nivelul UE, care întrunește caracteristicile unei

strategii de securitate, abordând modul în care interesele europene pot fi atinse, în contextul riscurilor și amenințărilor de securitate actuale, cu ajutorul resurselor disponibile. PESCO, Fondul European pentru Apărare (EDF), Revizuirea Anuală Coordonată a Apărării (CARD) au fost parte din soluțiile pentru a coordona dezvoltarea capacităților militare la nivelul UE. Mai mult, chiar în condițiile economice nefaste create de pandemie, EDF a fost bugetat în Cadrul Financiar Multianual 2021-2027. De asemenea, în 2017, a fost stabilit *Military Planning and Conduct Capability* – MPCC (Capacitatea de Planificare și Conducere Militară), menită să constituie o dezvoltare la nivelul capacității de reacție a UE. La începutul anului 2022, este așteptată lansarea *Busolei strategice*, considerată echivalentul Conceptului Strategic al NATO. Documentul este fundamentat pe o analiză a amenințărilor cu caracter clasificat, favorizând astfel obținerea unui consens la nivelul statelor membre și fundamentarea unei culturi strategice europene și este menit să constituie un plan de acțiune pentru a dezvolta securitatea și apărarea europeană.

Cu toate acestea, direcția pe care va evolua domeniul securității și apărării nu este clară încă, deoarece depinde de o serie de variabile precum: conturarea unei viziuni comune asupra priorităților în materie de securitate și apărare, modul în care statele membre se raportează la cele două organizații cu responsabilități în domeniul securității și apărării (NATO și UE), dinamica relațiilor cu partenerul strategic american în condițiile în care interesul strategic al acestuia a pivotat spre regiunea indo-pacifică, dinamica riscurilor și amenințărilor de securitate internaționale și regionale etc. Un studiu recent al *Rand Corporation*, care analizează trei scenarii de evoluție a autonomiei strategice, conchide că scenariul în care autonomia strategică europeană este direcționată către dezvoltarea pilonului european în cadrul NATO este cel care implică, potrivit majorității experților care au participat la studiu, cele mai multe avantaje. Celelalte două scenarii – eșecul integrării europene în domeniul apărării, respectiv dezvoltarea puterii militare a UE în paralel și independent de NATO – pot fi considerate la poli opuși din perspectiva posibilităților în acest domeniu, dar nivelul de risc aferent lor este similar pentru securitatea europeană (Retter, Pezard, și alții 2021, v).

De altfel, validitatea concluziilor studiului menționat este verificată și prin modul în care este construit discursul oficial în această privință la nivelul NATO. Astfel, într-un discurs la Colegiul Europei (Bruges), Secretarul General al NATO, Jens Stoltenberg, susținea că inițiativele UE în domeniul apărării sunt benefice atât timp cât Uniunea nu dublează și nu substituie funcțiile NATO, subliniind riscurile subsumate decuplării Europei de America de Nord: „Susțin eforturile UE pentru cheltuielile sale de apărare, pentru a se dota cu noi capacități militare și a remedia fragmentarea industriei europene de apărare, căci toate acestea vor fi bune pentru securitatea europeană și pentru securitatea transatlantică”. „Toate aceste eforturi, atât timp cât ele completează NATO, le salutăm. Dar UE nu poate apăra Europa”. „Orice efort de a decupla Europa de America de Nord nu doar vor slăbi NATO, dar vor și diviza Europa” (NATO 2021a). Mai departe, alăturarea SUA la proiectul mobilității militare este valorificat pentru a exemplifica avantajele cooperării între NATO și UE, proiectul fiind considerat unul reprezentativ din acest punct de vedere (NATO 2021a).

Ideea este reluată în cadrul unei discuții la Brookings Institution, Georgetown University, ce a urmat întâlnirii dintre J. Stoltenberg și președintele SUA pe tema consolidării legăturii transatlantice și a pregătirii summitului de la Madrid. Discuțiile s-au derulat pe fondul crizei la nivel transatlantic generate de retragerea din Afganistan și Acordul AUKUS și impulsul căpătat ulterior de ideea dezvoltării apărării europene. În acest context, Secretarul General al NATO a criticat statele care doresc să consolideze apărarea europeană prin înființarea unei forțe armate comune, subliniind că a crea structuri „concurrente” cu NATO riscă să slăbească și să divizeze Alianța Nord-Atlantică (NATO 2021b). Poziția exprimată de UE în acest sens în urma Summitului Consiliului UE din noiembrie 2021 vedește o viziune similară, miniștrii afacerilor externe subliniind că dezvoltarea capabilităților la nivel european, abordarea amenințărilor hibride și relațiile cu partenerii se vor face în „complementaritate și în beneficiul NATO, evitând duplicarea și asigurând coerența” (Council of the EU 2021). În acest context, în spațiul public sunt prezentate informații privind intenția UE de a crea, până în 2025, o forță de intervenție rapidă (*EU Rapid Deployment Capacity*),

alcătuită din 5.000 de militari (Euractiv 2021), concretizată, de altfel, în textul final al Busolei Strategice (European Union 2022).

Pentru *NATO*, procesul de reflecție privind viitorul Alianței, cunoscut sub numele de *NATO 2030*, a fost lansat la finele anului 2019, iar în 2021, liderii statelor membre au aprobat agenda *NATO 2030* (*NATO 2021c*). Procesul este pe cât de necesar, pe atât de dificil, dacă avem în vedere situațiile deloc rare în care statele membre ale *NATO* și *UE* formulează poziții diferite în raport cu provocările de securitate.

Necesitatea revizuirii este determinată de creșterea nivelului de competitivitate și conflictualitate la nivel internațional, dar și emergența de provocări de securitate notabile, situații în care identificarea intereselor comune, formularea unor poziții comune, în baza unor valori împărtășite, este esențială. Dificultatea vine din tendința de adâncire a fragmentării coeziunii la nivel euroatlantic, fapt pe care îl regăsim în tendința de eludare a valorilor împărtășite, în interacțiunea cu actorii terți în afara liniei generale stabilite la nivelul *UE* și/sau *NATO* (a se vedea conflictul dintre Franța și Turcia în 2020, consolidarea relațiilor dintre Ungaria și Federația Rusă), în ascensiunea la putere a unor formațiuni politice caracterizate de autoritarism, extremism, antieuroopenism, antiatlanticism, populism, în eforturile concertate ale Bruxelles-ului de a determina reîntoarcerea spre valorile fundamentale europene și euroatlantice (proceduri de infringement impuse Poloniei și Ungariei, condiționarea accesului la planul de rederezare economică postpandemie de respectarea statului de drept etc.).

În același timp, menținerea angajamentului *NATO* față de securitatea europeană este reafirmat în cadrul Summitului de la Bruxelles (14 iunie 2021), când a fost prezentată agenda transatlantică pentru viitor. Cele opt puncte<sup>11</sup> ale agendei sunt orientate deopotrivă spre reiterarea misiunilor *NATO* în actualul context de securitate și spre adaptarea la schimbările apărute (*NATO 2021d*). Cooperarea cu *UE* este prezentată ca

---

<sup>11</sup> Cele opt puncte constau în: a) reafirmarea și consolidarea *NATO* ca for de consultări unic și esențial în toate aspectele legate de securitate; b) întărirea posturii de apărare și descurajare; c) consolidarea rezilienței; d) încurajarea cooperării între aliați în privința soluțiilor tehnologice cu aplicabilitate militară; e) consolidarea capacității *NATO* de a contribui la menținerea ordinii internaționale fundamentate pe reguli în zonele de interes ale Alianței; f) consolidarea capacității de a furniza instruire și de a susține construirea capacităților statelor partenere; g) transformarea *NATO* în organizație lider în înțelegerea și adaptarea la impactul schimbărilor climatice; h) dezvoltarea unui nou concept strategic.

fiind centrată pe protecția infrastructurii critice, consolidarea rezilienței, menținerea avansului tehnologic și abordarea provocărilor la adresa ordinii internaționale bazate pe reguli.

Ambele organizații își mențin angajamentul față de securitatea europeană și manifestă deschidere și disponibilitate către coordonare în acțiunilor lor, acceptată și prezentată ca fiind un aspect central în eficiența acțiunilor de menținere a securității la nivel regional. Totuși, disensiunile rămân un aspect central al relațiilor transatlantice, fapt vizibil nu doar din prisma celor două crize ale anului 2021, ci și din discursul public. Putem spune că, din acest punct de vedere, avem un cerc vicios în care erodarea încrederii în soliditatea angajamentului SUA față de securitatea europeană (accentuată puternic în perioada mandatului lui D. Trump), concomitent cu menținerea și chiar multiplicarea riscurilor și amenințărilor de securitate, au favorizat inițiativele de dezvoltare a capacităților de apărare la nivel european. Posibilitatea ca acestea să dubleze funcțiile NATO duce la o raportare cel puțin reticentă din partea NATO la inițiativele de dezvoltare a apărării. În același timp, lungul șir de eșecuri și progrese parțiale ale UE în dezvoltarea apărării, frecvențele disensiuni în materie de politică externă între statele membre constituie provocări serioase pe care Uniunea va trebui să le depășească pentru a-și putea dezvolta capacitățile necesare pentru a deveni un actor relevant pe plan regional din perspectiva dimensiunii de apărare.

Elaborarea în paralel a documentelor strategice la nivelul NATO și UE constituie cu siguranță un aspect care favorizează coordonarea dintre cele două organizații, dar identificarea unor poziții complementare în ceea ce privește securitatea europeană se conturează a rămâne o provocare în sine. Succesul acestora va fi demonstrat doar de parcursul pe care cele două organizații îl vor avea în următorii ani, de gradul de reziliență pe care întreaga comunitate euroatlantică o va demonstra în fața riscurilor și amenințărilor de securitate care, după cum se prefigurează la începutul anului 2022, nu vor fi nici puține și nici de mică importanță, ci au potențialul de a forța actorii occidentali, fie ei statali sau nestatali, la o schimbare radicală a perspectivei asupra securității, asupra priorităților în acest plan și asupra riscurilor și amenințărilor de securitate.

## Concluzii

Conflictul, disensiunea sunt părți firești ale comunităților de securitate, ele există întotdeauna, dar o greutate egală o are faptul că aceste conflicte sunt soluționate prin metode care exclud folosirea forței. Conflictul nu este absent din definiția comunităților de securitate, doar refuzul de a-l soluționa prin mijloace violente. Istoria considerabilă a celor două organizații echivalează cu tot atâția ani de experiență de negociere a intereselor, de depășire a disensiunilor, de rezolvare a diferendelor dintre state în mod pașnic. Cooperarea și coeziunea continuă să fie prezente la nivelul comunității euroatlantice, dar cunosc provocări din ce în ce mai diverse și pe din ce în ce mai multe paliere, ceea ce le vulnerabilizează. Evoluțiile în planul regimurilor de guvernare, relațiile dintre statele membre NATO și UE, precum și modul diferit de raportare a statelor membre la cele două instituții indică o tendință clară de fragmentare a coeziunii.

Un alt aspect de natură să trezească îngrijorări cu privire la viabilitatea celor două organizații emblematice pentru comunitatea de securitate euroatlantică este faptul că disensiunile vizează fundamentul valoric al celor două organizații, ceea ce statele membre au acceptat încă de la început că le este comun, baza în care au fost formulate interese comune, care au fundamentat cooperarea de decenii în aceste cadre. Declinul generalizat al democrației liberale și tendința spre autocratizare semnalizează o îndepărtare a statelor din spațiul euroatlantic de valorile politice, care stau la baza cooperării lor în cadrul NATO și UE.

De asemenea, faptul că fragmentarea coeziunii euroatlantice este o tendință pe termen lung este indicat și de dificultatea de soluționare a conflictelor și disensiunilor dintre statele membre sau dintre statele membre și organizații, ceea ce a determinat utilizarea de mijloace cu o componentă *hard* (cu efect de coerciție) pentru rezolvarea diferendelor. Procedurile de *infringement* impuse Ungariei și Poloniei pot fi considerate o abordare a conflictului în termeni mai duri, UE adoptând măsuri prin care se urmărește determinarea celor două state să se întoarcă spre respectarea principiilor și valorilor democrației liberale la care au achiesat

odată cu aderarea la Uniune. Astfel, putem vorbi despre *un cerc vicios* în care coeziunea este afectată de îndepărtarea statelor membre de valorile fundamentale ale UE, iar încercarea Uniunii de a readuce comportamentul acestor actori în termenii tratatelor semnate presupune o ușoară îndepărtare de modul de soluționare a conflictelor specific comunităților de securitate, acceptarea faptului că mijloacele de persuasiune nu au succes în rezolvarea acestui diferend și utilizarea unor mijloace care au și o funcție de constrângere.

Cel de-al treilea aspect ce justifică îngrijorările privind evoluția comunității euroatlantice constă în existența unor tensiuni cu partenerul transatlantic (AUKUS, retragerea din Afganistan). Alături de pivotarea intereselor SUA spre regiunea indo-pacifică, aceste tensiuni pot duce la scăderea încrederii în angajamentul SUA în securitatea europeană, ceea ce funcționează ca stimul pentru dezvoltarea dimensiunii de apărare a UE, care, la rândul-i, generează un plus de tensiune în relațiile transatlantice pe fondul posibilității ca UE să dubleze funcțiile NATO, creând astfel un al doilea *cerc vicios* al fragmentării coeziunii euroatlantice.

Totuși, cooperarea există, și la fel și interesul de a coopera, iar apariția unui conflict armat cu mijloace convenționale pe continentul european, emergența perspectivei unei amenințări militare și a ecourilor transnaționale ale destabilizării Europei se pot constitui în semnale de alarmă privind riscurile aferente autocratizării, în stimuli pentru a surclasa diviziunile între statele membre ale UE și pentru a identifica noi *raisons d'être* pentru cele două organizații.

Așadar, putem considera că specificul mediului euroatlantic de securitate era caracterizat, înainte de izbucnirea unui veritabil război convențional pe teritoriul Europei, de următoarele aspecte:

1. *Criza democrației liberale se adâncește*, iar studiile de referință în acest domeniu nu permit estimări pozitive în această privință. Criza democrației liberale are un rol fundamental în contextul fragmentării coeziunii la nivel european și euroatlantic, pentru că presupune o criză internă, cantonată la nivelul valorilor politice fundamentale în baza cărora cele două organizații funcționează. Acesta și motivul pentru care se

consideră că, în absența crizei democrației liberale, celelalte provocări de securitate nu ar fi atât de grave.

2. UE a continuat să sancționeze derapajele de la respectarea valorilor democrației liberale de către statele membre și, având în vedere rolul acestora în contextul securității europene, un posibil curs de acțiune într-un orizont de timp mediu ar fi adoptarea de măsuri mai dure în relație cu statele ale căror acțiuni sunt derulate cu încălcarea principiilor și valorilor democratice. Totuși, există riscul ca aceste măsuri să ducă la adâncirea faliilor din cadrul comunității euroatlantice.

3. *Tendința de fragmentare a coeziunii transatlantice și europene s-a menținut și pe parcursul anului 2021 și, cel mai probabil, se va menține pe termen mediu.*

4. *Vulnerabilitățile în ceea ce privește coeziunea la nivel transatlantic nu au luat sfârșit odată cu schimbarea președintelui american sau cu limitarea efectelor pandemiei.*

5. *Tendința fragmentării coexistă cu una a efortului constant de a consolida coeziunea la nivel european și euroatlantic, precum și cu existența viziunilor și intereselor comune.* Un exemplu ilustrativ în această direcție este sprijinul oferit de UE Poloniei în contextul crizei refugiaților la granița cu Belarus.

6. Plecând de la acțiunile statelor membre ale UE în cadrul unor grupuri multilaterale (Grupul de la Vișegrad, de exemplu), atunci când interesele lor coincid, și alăturând inițiativele de cooperare în format restrâns<sup>12</sup>, putem vorbi despre fragmentare și în privința cooperării. Practic, *statele cooperează în cadrul unor grupuri mai restrânse în vederea obținerii unor interese proprii.* Fenomenul poate fi considerat o consecință a divergențelor dintre statele membre UE, a disensiunilor nerezolvate, a existenței unor interese dificil de armonizat și poate fi interpretat fie ca soluție a menține relații de cooperare atunci când consensul nu poate fi atins la nivelul NATO și/sau UE, fie ca etapă a

---

<sup>12</sup> Exemple numeroase pot fi identificate în cooperarea statelor europene în privința securității și apărării: PESCO, E2I, NORDEFECO, dar și dincolo de acestea, cum sunt Grupul V4 sau B9, sunt exemple de inițiative de cooperare a statelor cu interese comune, deși sunt parte din una sau din ambele organizații regionale de securitate.

adâncirii fragmentării în spațiul euroatlantic. În acest context, crește probabilitatea ca UE să evolueze pe scenariul integrării diferențiate.

7. Revizuirea strategică la nivelul celor două organizații s-a desfășurat în paralel și este de așteptat ca cele două documente rezultate să reflecte răspunsul lor la schimbările petrecute la nivelul mediului internațional de securitate din ultimii ani și poate contribui la formularea unor viziuni strategice complementare. Deși ambele organizații au trecut printr-un proces de adaptare la noile provocări de securitate, revizuirea strategică, în special o revizuire strategică în paralel, se conturează a fi un proces cel puțin oportun, având în vedere tendințele de securitate care s-au conturat în ultimii ani atât în interiorul comunității euroatlantice, cât și în exteriorul acesteia. Fundamentarea unei culturi strategice comune, solide și crearea unui plan de acțiune în baza acestei culturi și în funcție de resurse disponibile se conturează a fi, în contextul deteriorării nivelului de securitate regională, o condiție esențială pentru menținerea stabilității și securității în acest spațiu.

8. *Aprofundarea integrării în domeniul apărării rămâne o constantă la nivel european și este alimentată, pe de o parte, de temerea unui eșec al parteneriatului transatlantic, dar și prin retorica unor state membre, Franța fiind exemplul ilustrativ în această direcție.*

9. Cooperarea NATO-UE în materie de apărare este prezentă la nivel discursiv, ambele organizații recunoscând oficial plusvaloarea pe care fiecare dintre ele o aduce în planul securității europene, precum și importanța cooperării dintre ele.

## **BIBLIOGRAFIE:**

Agerpres. 2021c. „Angela Merkel, pregătită să modifice tratatele UE pentru a consolida Europa sănătății”. *Agerpres*, 4 21. Accessed 4 22, 2021. <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2021/04/21/angela-merkel-pregatita-sa-modifice-tratatele-ue-pentru-a-consolida-europa-sanatatii--701100>.

Agerpres. 2021b. „CJUE: Legea ungară 'Stop Soros', care incriminează acordarea de asistență solicitanților de azil, încalcă legislația UE”. *Agerpres*, 11 16. Accessed 11 16, 2021. <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2021/11/16/cjue->

legea-ungara-stop-soros-care-incrimineaza-acordarea-de-asistenta-solicitantilor-de-azil-incalca-legislatia-ue--815100.

Agerpres. 2021a. „Viktor Orban cere Comisiei Europene să ramburseze cheltuielile aferente protecției frontierelor”. *Agerpres*, 11 2. Accessed 11 3, 2021. [https://www.agerpres.ro/politica-externa/2021/11/02/viktor-orban-cere-comisiei-eu-ropene-sa-ramburseze-cheltuielile-aferente-protectiei-frontierelor--807594?fbclid=IwAR19Dq8dPHRmkiJMtt4\\_C8-7JKwixXoPsmeF2metrrn18F6fsYqtaMzIqnA](https://www.agerpres.ro/politica-externa/2021/11/02/viktor-orban-cere-comisiei-eu-ropene-sa-ramburseze-cheltuielile-aferente-protectiei-frontierelor--807594?fbclid=IwAR19Dq8dPHRmkiJMtt4_C8-7JKwixXoPsmeF2metrrn18F6fsYqtaMzIqnA).

Agerpres. 2021d. „Viktor Orban expune viziunea sa asupra UE într-un manifest acceptat pentru publicare de puține ziare europene”. *Agerpres*, 7 1. Accessed 7 3, 2021. <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2021/07/01/viktor-orban-expune-viziunea-sa-asupra-ue-intr-un-manifest-acceptat-pentru-publicare-de-putine-ziare-europene--741298>.

Bunde, Tobias, Sophie Eisentraut, Natalie Knapp, Randolph Carr, Julia Hammelehle, Isabell Kump, Lica Mlehe, and Amadee Mudie-Mantz. 2022. *Turning the Tide. Unlearning Helplessness. Munich Security Report*. Munich Security Conference. Accessed 3 1, 2022. [https://securityconference.org/assets/02\\_Dokumente/01\\_Publikationen/MunichSecurityReport2022\\_TurningtheTide.pdf](https://securityconference.org/assets/02_Dokumente/01_Publikationen/MunichSecurityReport2022_TurningtheTide.pdf).

Buras, Piotr, and Jana Puglierin. 2021. *Beyond Merkelism: What Europeans Expect of Post-Election Germany*. Edited by European Council on Foreign Relations. September. Accessed 12 12, 2021. <https://ecfr.eu/publication/beyond-merkelism-what-europeans-expect-of-post-election-germany/>.

Comisia Europeană. 2021. *Discursul din 2021 privind Starea Uniunii*. 9 15. Accessed 9 20, 2021. [https://ec.europa.eu/info/strategy/strategic-planning/state-union-addresses/state-union-2021\\_ro](https://ec.europa.eu/info/strategy/strategic-planning/state-union-addresses/state-union-2021_ro).

Council of the EU. 2021. *Foreign Affairs Council – Defence*. 11 16. Accessed 3 10, 2022. <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2021/11/16/>.

CSSAS. 2020. *Evaluare Strategică 2019. Tendințe ale securității înainte de noua pandemie Covid 19*. Bucharest: "Carol I" National Defence University. Accessed 2 2, 2022. [https://cssas.unap.ro/ro/pdf\\_studii/evaluare\\_strategica\\_2019.pdf](https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/evaluare_strategica_2019.pdf).

CSSAS. 2021. *Evaluare strategică 2020. Securitatea, între pandemie și competiție*. Bucharest: "Carol I" National Defence University. Accessed 2 2, 2022. [https://cssas.unap.ro/ro/pdf\\_studii/evaluare\\_strategica\\_2019.pdf](https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/evaluare_strategica_2019.pdf).

Deutsche Welle. 2021. "Germany's new Chancellor Olaf Scholz briefs Bundestag for the first time". *Deutsche Welle*, 12 15. Accessed 1 31, 2022. <https://www.dw.com/en/germanys-new-chancellor-olaf-scholz-briefs-bundestag-for-the-first-time/a-60124735>.

DIGI24. 2021c. „Ungaria anunță că blochează acordul UE cu Africa. Viktor Orban nu vrea o «societate deschisă»”. *DIGI 24*, 5 20. Accessed 5 20, 2021.

<https://www.digi24.ro/stiri/externe/ue/ungaria-anunta-ca-va-bloca-noul-acord-al-ue-pentru-comert-si-dezvoltare-cu-tarile-din-africa-caraibe-si-pacific-1536063>.

DIGI24. 2021b. „De teama noului guvern din Germania, lideri ai unor partide naționaliste din Europa s-au reunit la Varșovia ca să facă front comun”. *DIGI24*, 12 4. Accessed 12 5, 2021. <https://www.digi24.ro/stiri/externe/ue/de-teama-noului-guvern-din-germania-lideri-ai-unor-partide-nationaliste-din-europa-s-au-reunit-la-varsovia-ca-sa-faca-front-comun-1759371>.

DIGI24. 2021d. „Marine Le Pen a criticat «brutalitatea ideologică» a UE, la întâlnirea sa cu Viktor Orban: «Știe bine că își joacă ultima carte»”. *DIGI24*, 10 26. Accessed 10 30, 2021. <https://www.digi24.ro/stiri/externe/marine-le-pen-a-criticat-brutalitatea-ideologica-a-ue-la-intalnirea-sa-cu-viktor-orban-stie-bine-ca-isi-joaca-ultima-carte-1714417>.

DIGI24. 2021e. „Parlamentul European cere Comisiei Europene să înghețe aprobarea PNRR-ului Poloniei”. *DIGI24*, 11 16. Accessed 11 16, 2021. Parlamentul European cere Comisiei Europene să înghețe aprobarea PNRR-ului Poloniei.

DIGI24. 2021a. „Viktor Orban acuză Comisia Europeană că subminează securitatea și integritatea statelor membre”. *DIGI24*, 11 26. Accessed 11 27, 2021. <https://www.digi24.ro/stiri/externe/viktor-orban-acuza-comisia-europeana-ca-submineaza-securitatea-si-integritatea-statelor-membre-1744987>.

EU Observer. 2021. "Relief in EPP group, as Orbán's party finally leaves". *EU Observer*, 3 4. Accessed 3 3, 2022. <https://euobserver.com/eu-political/151119>.

Euractiv. 2021. *Europe has to become a security provider, says EU's Borrell*. 11 10. Accessed 1 2, 2021. <https://www.euractiv.com/section/defence-and-security/interview/europe-has-to-become-a-security-provider-says-eus-borrell/>.

European Council. 2021a. *The chaotic withdrawal in Afghanistan forces us to accelerate honest thinking about European defence*. 9 2. Accessed 9 21, 2021. <https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/president/news/2021/09/02/20210902-pec-newsletter-afghanistan/>.

European Parliament. 2021. *Eurobarometer. Defending Democracy. Empowering Citizens. Public Opinion at the Legislature's Midpoint*. Public Opinion Monitoring Unit. Accessed 12 9, 2021. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2612>.

European Parliament News. 2021. *Poland: Constitutional Tribunal is illegitimate, unfit to interpret constitution*. 10 21. Accessed 10 22, 2021. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20211015IPR15016/poland-constitutional-tribunal-is-illegitimate-unfit-to-interpret-constitution>.

European People's Party. 2019. *FIDESZ membership suspended after EPP Political Assembly*. 3 19. Accessed 3 1, 2022. <https://www.epp.eu/press-releases/fidesz-membership-suspended-after-epp-political-assembly/>.

European Union. 2022. *A Strategic Compass for Security and Defence. For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international Security*. 3 24. Accessed 3 31, 2022. [https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic\\_compass\\_en3\\_web.pdf](https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf).

European Union. 2016. "European External Action Service." *A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*. June. Accessed 1 12, 2022. [https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs\\_review\\_web\\_0.pdf](https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf).

Fiott, Daniel, and Gustav Lindstrom . 2021. *Strategic Compass. New bearings for EU security and defence?* Bruxelles: European Union Institute for Strategic Studies. Accessed 1 10, 2022. [https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISS\\_Files/CP\\_171\\_0.pdf](https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISS_Files/CP_171_0.pdf).

n.d. *French Presidential Elections 2017. Results*. Accessed 2 2, 2022. <https://graphics.france24.com/results-first-round-french-presidential-election-2017/>.

Hoff, Henning. 2021. "A Bitter End." *internationale Politik Quarterly*, 8 26. Accessed 10 1, 2021. [https://ip-quarterly.com/en/bitter-end?\\_ga=2.190290603.1658748551.1644561541-1686319182.1644561580](https://ip-quarterly.com/en/bitter-end?_ga=2.190290603.1658748551.1644561541-1686319182.1644561580).

Hotnews. 2021a. „Viktor Orban promite că Ungaria nu va părăsi UE, pentru că scopul Budapestei este să reformeze blocul comunitar”. *Hotnews*, 11 14. Accessed 11 15, 2021.

IDEA. 2021. *The Global State of Democracy. Building Resilience in a Pandemic Era*. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance. Accessed 1 12, 2022. <https://www.idea.int/publications/catalogue/global-state-democracy-2021>.

Kardas, Szymon, and Andrzej Sadecki. 2021. *New Hungarian-Russian Gas Agreement*. Edited by Centre for Eastern Studies. 9 29. Accessed 3 1, 2022. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2021-09-29/new-hungarian-russian-gas-agreement>.

Krastev, Ivan, and Mark Leonard. 2021. *Europe's Invisible Divides: How Covid-19 is Polarizing European Politics*. European Council on Foreign Relations. Accessed 12 10, 2021. <https://ecfr.eu/publication/europes-invisible-divides-how-covid-19-is-polarising-european-politics/>.

Le Ministere de de l'Europe et d'Affaires Etrangeres. 2021a. *Statement by Jean-Yves Le Drian, Minister for Europe and Foreign Affairs*. 9 17. Accessed 10 10, 2021. <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/australia/news/article/state-ment-by-jean-yves-le-drian-minister-for-europe-and-foreign-affairs-17-sept>.

Le Ministere de l' Europe et d'Affaires Etrangeres. 2021b. *Joint communiqué issued by Jean-Yves Le Drian and Florence Parly*. 9 16. Accessed 10 10, 2021. <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/australia/news/article/joint-communique-issued-by-jean-yves-le-drian-and-florence-parly-16-sept-2021>.

NATO. 2021d. *Brussels Summit Communiqué. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council*. Brussels, 6 14. Accessed 3 12, 2022. [https://www.nato.int/cps/en/natolive/news\\_185000.htm?selectedLocale=en](https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_185000.htm?selectedLocale=en).

NATO. 2021c. *Leaders agree NATO 2030 agenda to strengthen the Alliance*. 6 14. Accessed 2 2, 2022. [https://www.nato.int/cps/en/natohq/news\\_184998.htm?selectedLocale=en](https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_184998.htm?selectedLocale=en).

NATO. 2021b. *NATO in a competitive World. A conversation with NATO Secretary General Jens Stoltenberg hosted by Brookings Institution and Georgetown University*. 10 5. Accessed 2 1, 2022. [https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions\\_187140.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_187140.htm).

NATO. 2021a. *NATO: keeping Europe safe in an uncertain world. Speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the College of Europe in Bruges*. 3 4. Accessed 3 4, 2021. [https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions\\_181919.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_181919.htm).

Parlamentul European. 2021. *Statul de drept: PE se pregătește să acționeze în justiție Comisia pentru că nu a luat măsuri*. 6 10. Accessed 6 11, 2021. <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/press-room/20210604IPR05528/pe-se-pregateste-sa-actioneze-in-justitie-comisia-pentru-ca-nu-a-luat-masuri>.

PESCO Secretariat. 2021. *Permanent Structured Cooperation*. Accessed 1 10, 2022. <https://pesco.europa.eu/>.

Politico. 2022b. *France – 2022 presidential election*. Accessed 3 3, 2022. <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/france/>.

Politico. 2022a. *France – President Macron Approval*. Accessed 3 3, 2022. <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/france/>.

Politico. 2020. "Germany blames Trump in pursuit of Nord Stream 2 pipeline". *Politico*, 8 20. Accessed 12 12, 2021. <https://www.politico.eu/article/germany-plays-trump-card-in-pursuit-of-russian-nord-stream-2-pipeline-dream/>.

Retter, Lucia, Stephanie Pezard, Stephen Flanagan, Gene Germanovich, Sarah Grand Clement, and Pauline Paille. 2021. *European Strategic Autonomy in Defence. Transatlantic Visions and Implications for NATO, US and EU relations*. Santa Monica, Calif., and Cambridge, UK: RAND Corporation. Accessed 1 20, 2022. Santa Monica, Calif., and Cambridge, UK.

Reuters. 2021. "U.N. expert raises concerns over media freedom in Hungary ahead of 2022 vote". *Reuters*, 11 22. Accessed 11 26, 2021. U.N. expert raises concerns over media freedom in Hungary ahead of 2022 vote <https://www.reuters.com/world/europe/un-expert-raises-concerns-over-media-freedom-hungary-ahead-2022-vote-2021-11-22/>.

The Economist Intelligence Unit. 2022. *Democracy Index 2021. The China Challenge*. The Economist Intelligence Unit Limited. Accessed 2 10, 2022. <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2021/>.

The International Institute for Strategic Studies. 2021. *Changing Alliance Structures*. UK, December. Accessed 3 10, 2022. <https://www.iiss.org/blogs/research-paper/2021/12/changing-alliance-structures>.

The International Institute for Strategic Studies. 2022. *Military Balance 2022. The Annual Assessment of Global Military Capabilities and Defence Economics*. London: Routledge. Taylor & Francis Group.

The White House. 2021b. *Press Briefing by Press Secretary Jen Psaki*. 9 16. Accessed 10 16, 2021. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/press-briefings/2021/09/16/press-briefing-by-press-secretary-jen-psaki-september-16-2021/>.

The White House. 2021a. *Remarks by President Biden in Press Conference*. Cornwall, 6 13. Accessed 3 3, 2022. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/06/13/remarks-by-president-biden-in-press-conference-2/>.

Uniunea Europeană. 2010. *Versiune Consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene*. Bruxelles.

V-DEM Institute. 2022. *Democracy Report 2022. Autocratization Changing Nature?* University of Gothenburg. Accessed 3 14, 2022. [https://v-dem.net/media/publications/dr\\_2022.pdf](https://v-dem.net/media/publications/dr_2022.pdf).

von der Leyen, Ursula. 2021. *Discursul din 2021 privind Starea Uniunii*. Comisia Europeană, 9 15. Accessed 3 2, 2022. [https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/soteu\\_2021\\_address\\_ro.pdf](https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/soteu_2021_address_ro.pdf).

Wike, Richard, and Janell Fetterolf. 2021. *Global Public Opinion in an Era of Democratic Anxiety*. Pew Research Centre. Accessed 2 2, 2022. <https://www.pewresearch.org/global/2021/12/07/global-public-opinion-in-an-era-of-democratic-anxiety/>.

Wike, Richard, Laura Silver, and Alexandra Castillo. 2019. *Many Across the Globe Are Dissatisfied With How Democracy Is Working*. Pew Research Centre. Accessed 3 10, 2022. Many Across the Globe Are Dissatisfied With How Democracy Is Working.

Williams, Nicholas, and Simon Lunn. 2021. *NATO 2030: What price transatlantic unity after Afghanistan and AUKUS?* Edited by CERIS – ULB Diplomatic School of Brussels. 10 28. Accessed 1 22, 2022. <https://www.ceris.be/blog/nato-2030-what-price-transatlantic-unity-after-afghanistan-and-aukus/>.

World Bank. 2022. *Global Economic Prospects*. Washington D.C., 1. Accessed 3 3, 2022. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/36519/9781464817601.pdf>.